

รูปแบบการฝึกปฏิบัติการพยาบาลเด็กและวัยรุ่น ในระบบการศึกษาทางไกล

A model of child and adolescent clinical practicum in distance education system

สมใจ พุทธาพิทักษ์ผล ปุญตรี พวงสุวรรณ และสุมัจฉรา มานะชีวกุล

Somjai Puttapitukpol, Poontaree Pongsuwan, and Sumatchara Manachevakul

สาขาวิชาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

School of Nursing, Sukhothai Thammathirat Open University

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการฝึกปฏิบัติการพยาบาลเด็กและวัยรุ่นในระบบการศึกษาทางไกลเพื่อให้ผู้เรียนบรรลุผลลัพธ์การเรียนรู้ที่คาดหวังในระดับชุดวิชาและระดับหลักสูตร ดำเนินการวิจัยระหว่างเดือนกันยายน พ.ศ. 2562 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2563 เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลถูกเลือกแบบเจาะจง จำนวน 10 คน ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดการศึกษาพยาบาลทางไกล และการพยาบาลเด็กและวัยรุ่น เครื่องมือวิจัยคือแนวคำถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบการฝึกปฏิบัติการพยาบาลชุดวิชาการพยาบาลเด็กและวัยรุ่นในระบบการศึกษาทางไกล ประกอบด้วย 1) การเตรียมก่อนการออกแบบฝึกปฏิบัติการพยาบาล และ 2) การออกแบบกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับรูปแบบการฝึกปฏิบัติการพยาบาลของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

คำสำคัญ: รูปแบบการฝึกปฏิบัติการพยาบาล, การพยาบาลเด็กและวัยรุ่น, ระบบการศึกษาทางไกล

Abstract

This qualitative research aimed to study a model of child and adolescent clinical practicum in distance education system in order to achieve the expected learning outcomes at the course and the program levels. Data collection conducted during September 2019 to February 2020. Ten key informants consisted of experts in distance nursing education and child and adolescent nursing. Purposive sampling was used. The data were collected via in-depth interviews based on interview questions created by the researchers. Data were analyzed by content

---

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

Corresponding author E-mail: pusomjai@gmail.com

วันที่รับบทความ: 16 ธันวาคม 2563 วันที่ตอบรับบทความ: 4 กุมภาพันธ์ 2564

analysis. The results showed that a model of child and adolescent clinical practicum in distance education system composed of two sections: 1) preparation prior to nursing practicum design, and 2) learning design based on the nursing practicum model of Sukhothai Thammathirat Open University.

Keywords: Nursing Practicum Model, Child and Adolescent Nursing, Distance Education System.

ความสำคัญของปัญหา

การขาดแคลนพยาบาลวิชาชีพเป็นปัญหาสำคัญของระบบสุขภาพทั่วโลก และทวีความรุนแรงขึ้นเป็นลำดับ แม้สถาบันการศึกษาได้ผลิตพยาบาลวิชาชีพเพิ่มขึ้นแต่ยังไม่เพียงพอ ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรสู่สังคมผู้สูงอายุ ทำให้ความต้องการบริการพยาบาลในประเทศไทยสูงขึ้น สภาการพยาบาลจึงมอบหมายให้สาขาวิชาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชพัฒนาหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิตขึ้นเพื่อพัฒนาเจ้าพนักงานสาธารณสุขทั่วประเทศให้เป็นพยาบาลวิชาชีพด้วยระบบการศึกษาทางไกลเพื่อช่วยให้ประชาชนทั่วประเทศได้รับบริการสุขภาพที่มีคุณภาพดียิ่งขึ้น

การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาด้วยการศึกษาทางไกล (Distance education) ในประเทศไทยเริ่มต้น มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช โดยศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสะอ้าน (2529) เพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาให้แก่ผู้ที่ไม่สามารถศึกษาในระบบชั้นเรียนในระบบปกติ การเรียนการสอนใช้การถ่ายทอด สาระ ทักษะ และเจตคติผ่านสื่อการสอนที่พัฒนาขึ้นในรูปของสื่อประสมช่วยให้ผู้เรียนสามารถศึกษาด้วยตนเอง มีกิจกรรมการเรียนการสอนร่วมกันระหว่างผู้เรียนและผู้สอนแม้จะอยู่ห่างไกลกัน Holly (2009) ระบุว่า การจัดการศึกษาพยาบาลด้วยการศึกษาทางไกลจะช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนพยาบาลได้ดี และเหมาะกับผู้เรียนในวัยผู้ใหญ่ที่ต้องการศึกษาควบคู่ไปกับการทำงานและชีวิตครอบครัว เพราะสามารถกำหนดเวลาและวิธีการศึกษาในรูปแบบของตนเอง รวมทั้ง

ยังเป็นการจัดการศึกษาที่ใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดอย่างคุ้มค่า สาขาวิชาการพยาบาลเด็กและวัยรุ่น มี 6 หน่วยกิต (ภาคทฤษฎี 3 หน่วยกิต และภาคปฏิบัติ 3 หน่วยกิต) นักศึกษาต้องฝึกปฏิบัติให้การพยาบาลแบบองค์รวมแก่เด็กและวัยรุ่น รวมทั้งครอบครัว ทั้งในภาวะสุขภาพดีและที่มีปัญหาสุขภาพในภาวะเฉียบพลัน วิกฤต เรื้อรัง ตลอดจนการดูแลระยะสุดท้าย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชกำหนดให้สาขาที่มีการฝึกปฏิบัติการพยาบาลทุกชุด มีการฝึกปฏิบัติการพยาบาล 3 ประเภท คือ การฝึกเสริมทักษะปฏิบัติการพยาบาลประจำชุดวิชา การฝึกเสริมทักษะปฏิบัติการพยาบาลเฉพาะกรณี และการฝึกเสริมทักษะปฏิบัติการพยาบาลแบบเข้ม ซึ่งเกิดจากการถอดบทเรียนความสำเร็จของการจัดฝึกปฏิบัติการพยาบาลในระบบการศึกษาทางไกลของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ระหว่างปีการศึกษา 2527-2553 ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก นับแต่การประกาศใช้มาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาพยาบาลศาสตร์ พ.ศ. 2552 และพ.ศ. 2560 การจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต นอกจากเน้นผลลัพธ์การเรียนรู้และสมรรถนะสำคัญทางการพยาบาลตามมาตรฐานวิชาชีพการพยาบาลแล้ว ยังมุ่งผลิตบัณฑิตพยาบาลที่มีทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และสมรรถนะดิจิทัลสำหรับคุณวุฒิระดับปริญญาตรีอีกด้วย จึงจำเป็นต้องศึกษารูปแบบที่เหมาะสมกับบริบทปัจจุบันจากมุมมองและประสบการณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์ในการจัดการศึกษาพยาบาลใน

ระบบการศึกษาทางไกล และการจัดการศึกษาวิชาการพยาบาลเด็กและวัยรุ่นเพื่อพัฒนารูปแบบการฝึกปฏิบัติการพยาบาลให้นักศึกษาสามารถบรรลุผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ในการเป็นพยาบาลวิชาชีพอย่างสมบูรณ์ และตอบสนองปณิธานของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชที่ยึดหลักการศึกษาดลอดชีวิต เพิ่มพูนวิทยฐานะสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพด้วยการจัดระบบการเรียนการสอนทางไกลโดยไม่แยกวิถีการเรียนรู้จากการทำงานและชีวิตประจำวัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

ศึกษารูปแบบการฝึกปฏิบัติการพยาบาลเด็กและวัยรุ่นในระบบการศึกษาทางไกล เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ที่คาดหวังของชุดวิชาและหลักสูตร

วิธีดำเนินการวิจัย

ชนิดของการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ

กลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูล จำนวน 10 คนเลือกแบบเจาะจง โดยเป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดการศึกษาพยาบาลทางไกล 4 คน และในสาขาวิชาการพยาบาลเด็กและวัยรุ่น 6 คน

เครื่องมือวิจัย เป็นแนวคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึกที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จำนวน 1 ชุด มีข้อความ 5 ข้อ ตัวอย่าง เช่น “ การออกแบบฝึกปฏิบัติการพยาบาลเด็กและวัยรุ่นในระบบการศึกษาทางไกลควรเริ่มต้นด้วยเรื่องใด ” และ “ การฝึกปฏิบัติการพยาบาลเด็กและวัยรุ่นที่กำหนดไว้ 3 ประเภท นั้นควรจัดอย่างไร เพื่อให้ นักศึกษาบรรลุผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ที่คาดหวัง ” ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการระหว่างเดือนกันยายน พ.ศ. 2562 ถึง กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2563

การพิทักษ์สิทธิ์ของผู้ให้ข้อมูล โครงการวิจัยนี้ผ่านการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สาขาวิชาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัย

ธรรมมาธิราช รหัสโครงการ NS. 013/2562 ผู้วิจัยที่แจ้งข้อมูลเกี่ยวกับการวิจัย การให้สิทธิ์ปฏิเสธการเข้าร่วมวิจัย การรักษาความลับ และขออนุญาตบันทึกเทป และจัดบันทึกผู้ให้ข้อมูลที่ยินดีให้สัมภาษณ์ ได้ลงลายมือชื่อในแบบฟอร์มการให้คำยินยอมเข้าร่วมการวิจัย

ผู้วิจัยนัดหมายการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลและส่งเอกสาร (ร่าง) รูปแบบการฝึกปฏิบัติการพยาบาลวิชาการพยาบาลเด็กและวัยรุ่น หลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต (มคอ 2) และแนวคำถามหลัก ล่วงหน้า 1 สัปดาห์ ใช้เวลาสัมภาษณ์เชิงลึก คนละ 45-60 นาที ณ ห้องประชุมของสถาบัน

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) (Graneheim & Lundman, 2003) ประกอบด้วย การเรียบเรียงเนื้อหาที่มีความสำคัญ (Condensation) ให้รหัส (Coding) จัดหมวดหมู่ (Category) และสรุปสาระสำคัญ (Theme) ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล (Trustworthiness) และเสนอผลการวิจัยให้ตัวแทนผู้ให้ข้อมูลหลักพิจารณาอีกครั้งก่อนสรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัย

ข้อมูลทั่วไป ผู้ให้ข้อมูลมีการศึกษาระดับปริญญาเอก 3 คน และปริญญาโท 7 คน มีอายุเฉลี่ย 57.7 ปี มีประสบการณ์การสอนเฉลี่ย 29.5 ปี

รูปแบบการฝึกปฏิบัติการพยาบาลชุดวิชาวิชาการพยาบาลเด็กและวัยรุ่นในระบบการศึกษาทางไกล พบว่าประกอบด้วย 1) การเตรียมก่อนการออกแบบฝึกปฏิบัติการพยาบาล และ 2) การออกแบบกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับรูปแบบการฝึกปฏิบัติการพยาบาลของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

1. การเตรียมก่อนการออกแบบฝึกปฏิบัติการพยาบาล

1.1 การถ่ายทอดปรัชญาและวัตถุประสงค์ของหลักสูตรลงสู่รูปแบบการฝึกปฏิบัติการ

การฝึกปฏิบัติการพยาบาลศุวิชากรพยาบาลเด็กและวัยรุ่นควรเริ่มต้นโดยนำปรัชญาและวัตถุประสงค์ของหลักสูตรมาพัฒนาารูปแบบการฝึกปฏิบัติ เพื่อให้เกิดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามที่หลักสูตรกำหนด ดังคำกล่าวที่ว่า “อันดับแรกต้องรู้ว่าหลักสูตรต้องการอะไร (the must) จุดเน้นของหลักสูตรคืออะไรก็ต้องจัดรูปแบบการฝึกให้เป็นไปตามนั้น เช่น ถ้าต้องการให้นักศึกษาจบมาลงทำงานในชุมชน การที่เราตั้งวัตถุประสงค์ว่า สามารถให้การพยาบาลเด็กที่เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลและที่บ้านก็สามารถทำได้ หรืออาจจัดรูปแบบให้นักศึกษาลงไปฝึกประสบการณ์กับเคสเด็กในชุมชนก็ได้ ทั้งนี้มันขึ้นอยู่กับว่าหลักสูตรต้องการอะไร ” (ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 1) “ หมายถึงจุดประสงค์ของหลักสูตรนี้ คือตอนนีเห็นคำอธิบายรายวิชา ถ้าเรามองย้อนกลับไปมองตัวปรัชญาและวัตถุประสงค์หลักสูตรจะได้รู้ว่าเราจะเติมตรงนี้หรือว่าตรงนี้เติมแล้ว ” (ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 1) “ ดูด้วยว่าหลักสูตรมุ่งเน้นอะไร เน้นชุมชน ก็จัดประสบการณ์ในชุมชน ...นักศึกษาต้องลงไปเยี่ยมบ้านเด็ก เช่น เด็กที่ on ventilator อยู่ที่บ้าน หรือเด็ก asthma ก็ต้องไปเยี่ยม...เพราะฉะนั้นก็อาจจะต้องลงไปฝึกที่ชุมชนไปอยู่กับพยาบาล ที่ รพ. สต. แล้วก็ไปเยี่ยมบ้าน แต่ทั้งนี้ก็ต้องตัดให้ขาดกับวิชาอนามัยชุมชนที่เป็นของผู้ใหญ่ว่าไม่ซ้ำซ้อนกัน ” (ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 2)

1.2 การเตรียมพยาบาลพี่เลี้ยงและแหล่งฝึกปฏิบัติการพยาบาลเด็กและวัยรุ่น

1.2.1 การเตรียมพยาบาลพี่เลี้ยง การเตรียมพยาบาลพี่เลี้ยงให้มีความรู้ ทักษะ สามารถสอนงาน และประเมินผลการปฏิบัติการพยาบาลของนักศึกษา มีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยอาจทำผ่านการคัดเลือกผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสม การประชุมพิเศษ หรือการอบรม ดังคำกล่าวที่ว่า “ หากมีพยาบาลพี่เลี้ยงก็ต้องมีการจัดอบรมเพื่อให้ครูเหล่านี้ไปเป็นครูชุดแรกของนักศึกษาที่จะขึ้นฝึกปฏิบัติ เพราะฉะนั้นพยาบาลพี่เลี้ยงควรมีความรู้ ทักษะในการดูแลเด็กในแต่ละโรคและแต่ละช่วงวัย ยิ่งไปกว่านั้น

ชั่วโมงการอบรมก็ควรจะให้เพียงพอต่อการที่จะสามารถดูแลนักศึกษาได้ ” (ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 2) “ เรื่องพยาบาลพี่เลี้ยงมีรายละเอียดค่อนข้างเยอะ ก็ค่อนข้างเป็นห่วงเรื่องการประเมิน ยิ่งที่บอกว่าเราไม่ได้คัดคนเข้า เรายังต้องเข้มกับการที่ให้จบ พยาบาลพี่เลี้ยงอย่าปล่อยง่าย ๆ เพราะฉะนั้นเกณฑ์ที่เราจะประเมินให้เขาผ่านในแต่ละ step ต้องเข้มขึ้นมาก ซึ่งเราต้องจัดประชุมพิเศษ พยาบาลพี่เลี้ยงอย่างเข้มขึ้นให้รู้เรื่องตรงนี้ด้วย ” (ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 2)

1.2.2 การเตรียมแหล่งฝึกปฏิบัติการ

พยาบาลเด็กและวัยรุ่น ในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลจำเป็นต้องสำรวจสถานที่ที่คาดว่าจะแหล่งฝึกเพื่อให้นักศึกษาได้รับประสบการณ์ที่ครบถ้วน เช่น ในโรงพยาบาลขนาดใหญ่ ที่มีทั้งหอผู้ป่วยเด็ก หอผู้ป่วยวิกฤติทารกแรกเกิด ต้องทราบว่าแหล่งฝึกใดที่ให้นักศึกษาเข้าฝึกได้ และในหน่วยงานใดบ้าง ดังคำกล่าวที่ว่า “ เราลองไปเก็บข้อมูลในโรงพยาบาลศูนย์ดู ว่าที่ไหนเขาให้ฝึก บ้าง... เราก็ลงไปไฟกัสที่โรงพยาบาลเลย จะได้ว่าเราจะเปิดวอร์ดอะไร ให้นักศึกษาฝึกที่ไหนได้บ้าง เพื่อนำมาจัดรูปแบบของการฝึก รายวิชานี้ จัดประสบการณ์ให้นักศึกษาให้ได้ครบ ” (ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 2) “ โรงพยาบาลที่จะให้นักศึกษาไปฝึก น่าจะเป็นโรงพยาบาลศูนย์ซึ่งไม่แน่ใจว่าโรงพยาบาลนั้นจะมีวอร์ดหรือว่าจัดโซนวอร์ดไว้อย่างไร ต้องไปดู requirement ว่ามีอะไรกันแน่ แล้วจัดโรงพยาบาลให้สอดคล้องตาม requirement ที่นักศึกษาควรได้รับตามที่มหาวิทยาลัยกำหนด ” (ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 1)

2. การออกแบบกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับรูปแบบการฝึกปฏิบัติการพยาบาลของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

2.1 จำนวนชั่วโมงการฝึกปฏิบัติการพยาบาล โดยรวมเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน ตามเกณฑ์มาตรฐานกำหนดให้มีจำนวนชั่วโมงการฝึกปฏิบัติการพยาบาลไม่น้อยกว่า 45 ชั่วโมงต่อหน่วยกิต ในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลเด็กและวัยรุ่น 3 หน่วยกิต กำหนดให้มีการฝึก

144 ชั่วโมง ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่ผู้ให้ข้อมูล พิจารณาแล้วว่าเหมาะสม ดังคำกล่าวที่ว่า “ ถ้าเทียบกับหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต 4 ปี เรื่องชั่วโมงการฝึกปฏิบัติ ดูแล้วเป็นไปตามมาตรฐาน ที่กำหนดไว้แล้วนะ...สภาก็กำหนด มาอยู่แล้ว ” (ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 2)

2.2 จำแนกรายละเอียดของการฝึกปฏิบัติการพยาบาลในระบบการศึกษาทางไกลแต่ละประเภท เพื่อให้นักศึกษาและผู้เกี่ยวข้องรับทราบอย่างชัดเจน ภายใต้รูปแบบการฝึกปฏิบัติการพยาบาลในระบบการศึกษาทางไกล 3 ประเภท คือ 1) การฝึกเสริมทักษะปฏิบัติการพยาบาลประจำชุดวิชา 2) การฝึกเสริมทักษะปฏิบัติการพยาบาลเฉพาะกรณี และ 3) การฝึกเสริมทักษะปฏิบัติการพยาบาลแบบเข้ม จะต้องจำแนกรายละเอียดการฝึกแต่ละประเภทให้กับนักศึกษา และผู้เกี่ยวข้อง เช่น พยาบาลที่เลี้ยง อาจารย์ แหล่งฝึก ให้รับทราบ และเข้าใจอย่างชัดเจน ดังคำกล่าวที่ว่า “ การฝึกแต่ละแบบก็ต้องให้จำแนกรายละเอียดการฝึกให้ชัดเจนว่ามีฝึกแบบใดบ้างจำนวน ชั่วโมงเท่าไร ” (ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 1)

2.3 การจัดฝึกปฏิบัติการพยาบาลในระบบการศึกษาทางไกลแต่ละประเภท ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.3.1 การฝึกเสริมทักษะปฏิบัติการพยาบาลประจำชุดวิชาการพยาบาลเด็กและวัยรุ่น
การฝึกประเภทนี้เพื่อให้นักศึกษาเกิดทักษะที่จำเป็นในการปฏิบัติการพยาบาลเด็กและวัยรุ่น ตามที่กำหนดไว้ในแบบฉบับที่ประสบการณ์การฝึกปฏิบัติการพยาบาลประจำชุดวิชา ฯ นักศึกษาต้องใช้เวลาเพื่อฝึกปฏิบัติการกับพยาบาลที่เลี้ยงไม่น้อยกว่า 64 ชั่วโมง จนครบตามที่กำหนด ทั้งนี้จำเป็นต้องระบุรูปแบบการฝึก และระยะเวลาที่กำหนดอย่างชัดเจน ดังคำกล่าวที่ว่า “ การเก็บประสบการณ์ก็ต้องได้ทุกระบบที่สำคัญ จำเป็น ตาม blueprint ของสภาการพยาบาล assign เป็น case แล้วก็ต้องมี preceptor ดูแลในบางประสบการณ์ ยิ่งการพยาบาลเด็กก็นำเป็นห่วง

ต้องมีคนดูแล จำเป็นที่จะต้องนัดกับ preceptor ให้ดี ” (ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 2) “ ตรงนี้อาจจะต้องบอกให้ชัดเจนว่า รูปแบบที่ต้องฝึก เป็น functional หรือเป็น case เวลาขึ้นฝึกต้องดูแล case โดยภาพรวม หรือไปฝึก procedure อย่างเดียวโดยไม่ได้ดูทั้ง case จริง ๆ ระบุไปให้ชัดว่าในคู่มือว่าประสบการณ์ไหนต้องดูทั้งเคส ” (ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 2)

2.3.2 การฝึกเสริมทักษะปฏิบัติการพยาบาลเฉพาะกรณี นักศึกษาต้องฝึกปฏิบัติการพยาบาลผู้ป่วยตามกรณีที่ชุดวิชากำหนด อย่างน้อย 2 ราย ๆ ละ 3 วัน วันละ 8 ชั่วโมง รวมไม่น้อยกว่า 48 ชั่วโมง ภายใต้การสอนงานของพยาบาลที่เลี้ยง หรือ พยาบาลประจำการ ดังคำกล่าวที่ว่า “ ต้องให้ total care และดูแลผู้ป่วยต่อเนื่องอย่างน้อย 3 วัน ต้องกำหนดอย่างน้อย 2 ราย เพื่อให้ได้ประสบการณ์เพียงพอ ” (ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 2) “ รูปแบบการฝึกเฉพาะกรณีของ มสธ. ต้องกำหนดให้ดูแลอย่างน้อยวันละ 8 ชั่วโมง โดยดูแลผู้ป่วยตามกรณีที่กำหนด และต้องไม่ซ้ำโรคกัน...ถ้าให้ที่ ward ดูแล ต้องให้พยาบาลที่ดูแลนักศึกษาได้เตรียมความพร้อมด้วย อาจจัดปฐมนิเทศพยาบาลจากแหล่งฝึกด้วย ” (ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 1)

2.3.3 การฝึกเสริมทักษะปฏิบัติการพยาบาลแบบเข้ม การฝึกชนิดนี้เป็นการฝึกปฏิบัติการพยาบาลกับอาจารย์สอนเสริม 2 ครั้ง ๆ ละ 2 วัน วันละ 8 ชั่วโมง รวมไม่น้อยกว่า 32 ชั่วโมง ตามวัน เวลา และสถานที่ ที่มหาวิทยาลัยกำหนด โดยในครั้งที่ 2 อาจารย์จะเป็นผู้ประเมินผลการฝึกปฏิบัติการพยาบาลของวิชา ผู้ให้ข้อมูลซึ่งเคยมีประสบการณ์จากการสอนในหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต (ต่อเนื่อง) เห็นว่า ควรจัดกิจกรรมในวันสอนเสริมให้นักศึกษาได้มีโอกาสฝึกทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นกับอาจารย์ให้มากที่สุด เนื่องจากในอนาคตอาจารย์ต้องใช้เวลาในวันสอนเสริมไปกับการตรวจรายงานต่าง ๆ ของนักศึกษา ดังคำกล่าวที่ว่า “ หลักสูตรเก่าที่ มสธ. เคยทำ นักศึกษาเค้ามารู้เรา 2 วัน เสาร์อาทิตย์ เขาจะเน้นเรื่องการตรวจ paper ให้ครบตามเกณฑ์ เหลือทำทักษะ

จริง ๆ แค่ครึ่งวันเช้า เพราะครึ่งวันบ่ายเนี่ยจะเป็นการตรวจ paper และให้ข้อเสนอแนะเป็นส่วนใหญ่ ...จะทำอย่างไรให้เราสามารถประเมินได้ว่านักศึกษาสามารถปฏิบัติการพยาบาลได้ถูกต้องและครบตามข้อกำหนดของชุดวิชา ” (ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 2) “ อาจารย์ต้องคำนึงถึงเรื่องการฝึกซ้อมให้ครบตามประสบการณ์ที่นักศึกษาควรได้รับตามจำนวนหน่วยกิตด้วยนะคะ ฝึกแบบเข้มข้นแค่ 32 ชั่วโมงที่ว่ามันน้อยไปหรือเปล่า โดยเฉพาะต้องใช้เวลาตรวจ case ด้วย ” (ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 2)

การอภิปรายผลการวิจัย

1. การเตรียมก่อนการออกแบบฝึกปฏิบัติการพยาบาล ต้องเริ่มจากการถ่ายทอดปรัชญาและวัตถุประสงค์ของสถาบันและหลักสูตรลงสู่ผลลัพธ์การเรียนรู้ที่คาดหวังของชุดวิชาสอดคล้องกับเกณฑ์ของระบบประกันคุณภาพการศึกษาของเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน (AUN, 2020) พยาบาลที่เลี้ยงมีบทบาทสำคัญในการเรียนการสอน พัฒนาทักษะทางการพยาบาล รวมทั้งประเมินผลการศึกษาทางคลินิกของนักศึกษาแต่ละราย Paton (2010) พบว่า พยาบาลที่เลี้ยงต้องมีความรู้หลายประการ เช่น การช่วยให้นักศึกษาเรียนรู้ว่าการปฏิบัติการพยาบาลไม่ได้เป็นเพียงการทำงานตามกิจวัตร แต่เป็นการนำความรู้และประสบการณ์ที่มีมาผสมผสานกัน การเป็นแม่แบบในการทำงานร่วมกับสหวิชาชีพ การสร้างสมดุลระหว่างความต้องการของผู้ป่วยและครอบครัวกับการเรียนรู้ของนักศึกษา การช่วยให้นักศึกษาเข้าใจบริบทของแหล่งฝึกโดยเฉพาะในการปฏิบัติการพยาบาลหรือเหตุการณ์เฉพาะต่าง ๆ รวมทั้งการปลูกฝังคุณธรรม จรรยาบรรณวิชาชีพ สถาบันการศึกษาศึกษาพยาบาลต่าง ๆ จึงมีการเตรียมพยาบาลที่เลี้ยงโดยการฝึกอบรมเพื่อให้เกิดสมรรถนะสำคัญ ได้แก่ การปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ความรู้ความสามารถทางการพยาบาล และการเรียนการสอนและการประเมินผล (อัญญา ปลอดเปลื้อง, 2559)

การเตรียมแหล่งฝึกปฏิบัติการพยาบาลเด็กและวัยรุ่นเป็นสิ่งจำเป็น เนื่องจากผู้เรียนในหลักสูตรเป็นผู้มีประสบการณ์การปฏิบัติงานในชุมชน การฝึกปฏิบัติการพยาบาลในโรงพยาบาลขนาดใหญ่ เพื่อเสริมสร้างความรู้และทักษะในการดูแลผู้ป่วยเด็กระยะเฉียบพลัน หรือ มีความเจ็บป่วยซับซ้อนจึงมีความสำคัญมาก แม้โรงพยาบาลขนาดใหญ่แต่ละแห่งมีผู้ป่วยจำนวนมาก แต่ก็แหล่งฝึกปฏิบัติงานของสถาบันการศึกษาหลายแห่ง และยังเผชิญกับภาวะขาดแคลนพยาบาลที่ดูแลผู้ป่วย McCarthy และ Wyatt (2014) พบว่าอุปสรรคสำคัญในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลเด็ก 5 อันดับแรก คือ ความคับคั่งในโรงพยาบาลที่เป็นแหล่งฝึก การขาดแคลนแหล่งฝึกที่มีคุณภาพ จำนวนพยาบาลที่เลี้ยงไม่เพียงพอ นักศึกษาขาดโอกาสให้การพยาบาลโดยตรงกับเด็กป่วย และการขาดแคลนบุคลากรพยาบาลที่มีคุณภาพ ดังนั้นการเตรียมแหล่งฝึกจึงต้องจัดการอย่างเป็นระบบ เริ่มจากการสำรวจแหล่งฝึก การสร้างความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาและแหล่งฝึกปฏิบัติการพยาบาลอย่างเป็นทางการ (Tuppall, Reñosa, & Al Harthy, 2017) เพื่อแบ่งปันทรัพยากร ความสามารถ และทักษะที่มี ท่ามกลางความท้าทายจากความจำกัดของงบประมาณ แหล่งฝึกที่มีอยู่ และการขาดแคลนบุคลากร (Sadeghnezhad, Nabavi, Najafi, Kareshki, & Esmaily, 2018) ความร่วมมืออาจทำได้หลายรูปแบบ เช่น การปฏิบัติงานเพื่อพัฒนางานวิชาการในคลินิก (Faculty practice) การสร้างความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษากับสถานพยาบาลที่ให้บริการผู้ป่วยเฉียบพลัน ผู้สูงอายุในชุมชน เป็นต้น (Frank, 2008) จากการถอดบทเรียนความสำเร็จในการจัดฝึกปฏิบัติการพยาบาลในระบบการศึกษาทางไกลของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชพบว่า เกิดจากระบบจัดการที่มีประสิทธิภาพ มีการประสานข้อมูลและการดำเนินการร่วมกันของหน่วยงานภายในมหาวิทยาลัยกับแหล่งฝึก อาจารย์ การประสานงานกับแหล่งฝึกตั้งแต่ก่อน ระหว่าง และหลังวันฝึก การส่งต่อข้อมูลสำคัญให้

กับนักศึกษา การจัดสัมมนาผู้ประสานงานจากแหล่งฝึก และ อาจารย์ รวมทั้งนำผลการประเมินที่ได้รับมาปรับปรุง กระบวนการอย่างต่อเนื่อง (สมใจ พุทธาพิทักษ์ผล และ คณะ, 2563)

2. การออกแบบกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับรูปแบบการฝึกปฏิบัติการพยาบาลของมหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมมาธิราช ต้องคำนึงถึงรายละเอียดของการฝึก ปฏิบัติในแต่ละประเภท อาทิ จำนวนหน่วยกิตและชั่วโมง ให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพ เพื่อให้การฝึกปฏิบัติการพยาบาลในคลินิกเกิดบรรยากาศของการให้บริการที่ปลอดภัย มีคุณภาพสูงแก่ผู้ป่วย และสร้างประสบการณ์ทางคลินิกที่ดีให้นักศึกษาพยาบาลในการนำความรู้สู่การปฏิบัติการพยาบาล (George, DeCristofaro, Murphy, 2020) Hsu, Wang, Eng., และ Yang (2017) พบว่า นักศึกษาพยาบาลที่ประสบความสำเร็จในการศึกษาภาคปฏิบัติ ต้องเผชิญกับความท้าทายในการสร้างสัมพันธภาพกับบุคคลอื่น การพัฒนาความรู้และทักษะในวิชาชีพ และปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมของการเรียนรู้ซึ่งอาจมีสถานการณ์ทางลบเกิดขึ้น การผ่านกระบวนการเหล่านี้จะช่วยให้นักศึกษาเพิ่มความมั่นใจในความสามารถของตนเองและพัฒนาต่อไปได้เป็นอย่างดี การฝึกปฏิบัติการพยาบาลให้ประสบความสำเร็จ สถาบันต้องมีการแจ้งข้อมูลแก่นักศึกษาและผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ พยาบาลพี่เลี้ยง อาจารย์สอนเสริม

แหล่งฝึก ถึงวัตถุประสงค์ วิธีการฝึกปฏิบัติการพยาบาล รวมทั้งการประเมินผลในแต่ละประเภทอย่างชัดเจน ผ่านวิธีการสื่อสารที่หลากหลาย ทั้งในรูปแบบของเอกสาร และผ่านสื่อออนไลน์ของมหาวิทยาลัย เช่น อีเลิร์นนิ่ง ยูทูบ เฟซบุ๊ก เพจ รวมทั้งจัดทำคู่มือการฝึกปฏิบัติการพยาบาล ทั้งของนักศึกษา พยาบาลพี่เลี้ยง อาจารย์ และแหล่งฝึก ใช้เครื่องมือการประเมินผลที่หลากหลายสอดคล้องกับกิจกรรมของการฝึกปฏิบัติเพื่อให้นักศึกษาเสริมสร้างความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ในการพยาบาลเด็กวัยรุ่นที่มีอายุ สภาวะสุขภาพ และพัฒนาการที่แตกต่างกัน รวมทั้งครอบครัวของเด็กและวัยรุ่นเหล่านี้ (Liang, Wu, & Wang, 2020)

ข้อเสนอแนะ

1. อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรควรศึกษา ประสิทธิภาพของการฝึกปฏิบัติการพยาบาลทั้ง 3 ประเภท
2. สถาบันควรพัฒนาระบบและกลไกเพื่อให้ได้ พยาบาลพี่เลี้ยง และอาจารย์สอนเสริมที่เหมาะสม
3. คณะกรรมการบริหารหลักสูตร ควรนำผลการ ประเมินการเรียนการสอนในชุดวิชาที่มีการฝึกปฏิบัติการ พยาบาลจากนักศึกษา และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มาใช้ในการปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ

เอกสารอ้างอิง

- วิจิตร ศรีสะอ้าน. (2529). *การศึกษาทางไกล Distance Education*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมมาธิราช.
- สมใจ พุทธาพิทักษ์ผล, เรณูการ์ ทองคำรอด, สุมาจรรยา มานะชีวกุล, นภาพิณ จันทขัมมา, กาญจนา ศรีสวัสดิ์, และ พรณิศา แสนบุญส่ง. (2563). *รูปแบบการฝึกปฏิบัติการพยาบาลในระบบการศึกษาทางไกลของมหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมมาธิราช*. รายงานวิจัยของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- อัญญา ปลอดเปลื้อง. (2559). สมรรถนะของพยาบาลพี่เลี้ยง. *วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์*, 8(3), 168-174.
- ASEAN University Network (AUN). (2020). *Guide to AUN-Qa assessment at programme level Version 4.0*. Bangkok: Author.

- Frank, B. (2008). Chapter 2. Enhancing nursing education through effective academic-service partnerships. In M. H. Oermann. (Ed.). *Annual Review of Nursing Education Vol. 6* (pp. 25-43). New York: Springer.
- George, T. P., DeCristofaro, C., & Murphy, P. F. (2020). Self-efficacy and concerns of nursing students regarding clinical experiences. *Nurse Education Today, 90*, 1-6. doi:10.1016/j.nedt.2020.104401
- Graneheim, U., & Lundman, B. (2004). Qualitative content analysis in nursing research: Concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness. *Nurse Education Today, 24*(2), 105-112. doi: 10.1016/j.nedt.2003.10.001
- Holly, C. (2009). The case for distance education in nursing. *MERLOT Journal of Online Learning and Teaching, 5*(3), 506-510.
- Hsu, P., Wang, H., Eng, C., & Yang, M. (2017). Student nurses' transformation process during a clinical practicum in a two-year bachelor's program. *Collegian, 25*(4), 435-440. doi:10.1016/j.colegn. 2017.11.001
- Liang, H. F., Wu, K. M., & Wang, Y. H. (2020). Nursing students' first time experiences in pediatric clinical practice in Taiwan: A qualitative study. *Nurse Education Today, 91*, 1-6. doi: 10.1016/j.nedt.2020. 104469
- McCarthy, A. M., & Wyatt, J. S. (2014). Undergraduate pediatric nursing education: Issues, challenges and recommendations. *Journal of Professional Nursing, 30*(2), 130-138. doi:10.1016/j.profnurs.2013. 07.003
- Paton, B. (2010). The professional practice knowledge of nurse preceptors. *Journal of Nursing Education, 49*(3), 143-149. doi: 10.3928/01484834-20091118-02
- Sadeghnezhad, M., Nabavi, F. H., Naja, F., Kareshki, H., & Esmaily, H. (2018). Mutual benefits in academic service partnership: An integrative review. *Nurse Education Today, 68*, 78-85. doi: 10.1016/j.nedt.2018.05.019
- Tuppal, C. P., Reosa, M. D., & Al Harthy, S. N. (2017). Best practices in building academic-service partnerships in nursing: Views from the lens of nursing administrators, students, faculty and staff nurses. *International Journal of Nursing Education, 9*(1), 97-102. doi: 10.5958/0974-357.2017.00019.8